

Posudok habilitačnej práce

Téma: Etické aspekty demokracie (Etyczne aspekty demokracji)

Autorka: Dr. lic. phil. mgrlic. Joanna Mysona Byrska

Oponent: Prof. PhDr. Cyril Diatka, CSc.

Predkladaná habilitačná práca Dr. lic. phil. mgrlic. Joanny Mysony Byrskej „Etyczne aspekty demokracji“ je vedecká práca, písaná so znalosťou problematiky na báze veľmi dobrej znalosti nemeckej vedeckej a odbornej literatúry. Ide predovšetkým o etické otázky demokracie, ale aj špecifický problém demokratických slobôd, rovnosti v demokratickom štáte, ako aj otázka etickej neutrality práva, čo je nemecká verzia problému, ktorý je spracovaný v americkej sociálnej a politicko-etickej literatúre. Predkladateľka túto tézu rozvíja na báze analýzy nemeckého sociálneho etika a etika práva Ernsta Wolfganga Böckenfördera, najmä pokiaľ ide o jeho prácu *Recht, Staat, Freiheit – Studien zur Rechtsphilosophie, Staatstheorie und Verfassungsgeschichte*. Túto problematiku rozvíja na základe diskusie viacerých nemeckých autorov, O. Höffeho, I. Berlina, E. Fraenkela, H. Hellera, W. Steffaniho a C. Schmitta. V nadväznosti na týchto autorov využíva širšiu literatúru z oblasti etiky, etiky práva a etiky politiky. Túto literatúru má autorka zvládnutú, o čom svedčí spracovanie problémov, ktoré sú členené metódou od všeobecného ku konkrétnemu (pozri obsah práce). V poslednej kapitole sa zaoberá vzťahom jednotlivca vo fungujúcej demokracii.

V tejto súvislosti po preštudovaní habilitačného spisu, čo je podľa môjho názoru súčasťou hodnotenia predkladanej práce, musím konštatovať, že Dr. lic. phil. mgrlic. Joanna Mysona Byrska sa stala spoluriešiteľkou siedmich vedeckých projektov, z ktorých tri krát bola vedúcou riešiteľského tímu. Na základe týchto údajov, doložených v habilitačnom spise, môžeme konštatovať, že predkladateľka v období od 1997 do 2012 sa v uvedených projektoch venuje v zásade monotematickej problematike demokracie, hodnôt demokracie, demokratického štátu, filozofie štátu a politickej etiky. Neprekvapuje preto systematické spracovanie problematiky, ktorá sa týka v širšom zmysle strednej Európy so zreteľom na postkomunistické demokratické štáty, vrátane Slovenska. Dobrá odborná znalosť

problematiky, ale i jazyková spôsobilosť (znalosť nemeckého jazyka slovom i písmom), poukazuje na schopnosť riešiť problematiku so znalosťou pramenného materiálu. Problematika, ktorú rozpracúvajú hore uvedení nemeckí autori v našich podmienkach sa objavuje iba okrajovo, v niektorých článkoch a statiach slovenských autorov. Systematicky na Slovensku spracovaná nie je. Autorka sa s problémami a príslušnou literatúrou zoznamovala aj počas svojich študijných pobytov v Spolkovej republike Nemecko. Predovšetkým treba spomenúť program TeachingStaff Mobility, ktorý absolvovala v RuhrUniversitaet v Bochume.

Jedným z odrazových mostíkov pre jej systematické štúdium sú práce nemeckého autora Hermanna Hellera, právnika, filozofa a politológa zo začiatku 20. storočia. Táto skutočnosť poukazuje na schopnosť uchopiť kontinúálne problém v nemeckej vedeckej literatúre. Spomínaný Heller už v prvej tretine 20. storočia postrehol slabiny demokratických procedúr, ktorými sa demokracia tradične realizovala. Poukázal na to, že demokracia je citlivá ako systém vlády na praktickú stránku. Autorka túto skutočnosť zachytáva cez ďalších nemeckých autorov, napríklad Fraenkela a Höffeho. Využíva tieto zdroje a formuluje problém hodnotovej roviny chápania demokracie ako systému, ktorý rešpektuje jednotlivca, podnecuje ho k účasti na verejnej diskusii a vedie ho k posudzovaniu toho, čo konkrétna demokracia priniesla a čo je nutné urobiť pre jej uplatňovanie vo verejnom politickom živote. Predkladateľka v kritickom duchu rozkrýva niektoré ťažkosti a bariéry súčasnej demokracie v Poľsku, ako aj v niektorých ďalších postkomunistických krajinách, najmä pokiaľ ide o etické aspekty uplatňovania práv občana ako i ústavnej vlády (s. 37 - 43). Využila svoje skúsenosti z realizovaných výskumných úloh, ako aj z tém svojich vyžiadaných prednášok v Poľsku i zahraničí. Podobne ako reflektuje nemeckú literatúru k otázkam etiky práva, priblížila nemeckej odbornej verejnosti etické názory poľského autora Jozefa Tischnera, najmä pokiaľ ide o etiku práce a etiku solidarity. To len potvrdzuje, že autorka správne chápe vnútorný súvis aktuálnych spoločenských problémov a ich teoretickej reflexie. V tomto duchu akcentuje aj hodnoty demokracie, ale i niektoré ďalšie hodnoty, ako je tolerancia a problém rovnosti ako spojiva demokratického štátu (najmä s. 59 – 71).

Predkladaná habilitačná práca nie je v žiadnom prípade účelovou tlačou alebo študijnou pomôckou, ale produktom systematického štúdia. Predkladateľka podáva plastický obraz problémov súčasnej demokracie, delegovanie práv jednotlivcov v demokratickom štáte, vzťah rovnosti a spravodlivosti a neuniklo jej ani spojenie plurality a tolerancie, ktorá poukazuje na potrebu hodnotovej analýzy demokratických procedúr v demokratickom štáte (s. 89 - 103). Na

základe systematického štúdia nemeckých mysliteľov 20. storočia pochopila, že problémom súčasných demokratických procesov je otázka slobody ako slobody prekonania individua v kontexte demokraticky uplatňovanej rovnosti so zreteľom na spravodlivosť (s. 59 – 66). Autorka pochopila, že demokracia, ak má byť tým čo deklaruje – „vládou ľudu“ – musí spĺňať nutne aj hodnotový rozmer, čo sa prejavuje nielen v uplatňovaní slobody, rovnosti, práva a spravodlivosti, ale i tolerance, ktorá nemôže byť zaznávaná v prípade ak hovoríme o modernej demokracii. Ide najmä o potrebu zabezpečenia práv pre jednotlivca pri rešpektovaní inakosti a práva menšín (pozri s. 143 – 145 a s. 147 – 149).

Autorka poukazuje v týchto súvislostiach na potrebu dodržiavania demokratických procedúr (s. 151 - 153). Vzhľadom na túto praktickú stránku demokracie ako neukončeného procesu, zvyrazňuje potrebu etickej analýzy demokracie a demokratických procedúr. Toto je výsostne aktuálny problém, vzhľadom na požiadavky usporiadania súčasnej modernej spoločnosti. Autorka v kontexte odbornej a vedeckej literatúry, využívajúc predovšetkým nemeckých súčasných autorov, obohacuje poznanie politickej reality postkomunistických krajín a to predovšetkým z toho dôvodu, že súčasný model vyspelých západných demokracií je vystavený skúške – potrebe zmeniť prístup uplatňovania moci tak, aby jednotliví občania a malé skupiny obyvateľstva mali priestor na sebvýjadrenie svojich oprávnených požiadaviek a tým aj podiel na demokratickom spôsobe vlády. V opačnom prípade hrozí obmedzovanie demokracie, respektíve demokratických práv, utváranie umelých bariér, rozličných technokratických postupov a návykov, ktoré napomáhajú skrytému i zjavnému hromadeniu konfliktov, ktoré sa z oblasti hospodárstva a ekonomiky prenášajú do oblasti etnickej, sociálnej, vrátane náboženskej.

Autorka akcentuje, že súčasná forma demokracie vo vyspelých krajinách prináša potrebu zvýraznenia eticko-axiologických aspektov uplatňovania demokratických foriem vlády. Ide nielen o slobodné konanie a verejný priestor pre toto konanie, ale i potrebu rastúceho pocitu zodpovednosti u občana. Súčasný moderný demokratický štát sa ocitá na prelome prechodu od nacionálnych štruktúr, cez hospodárske a ekonomické otázky, až po požiadavku „redistribúcie moci“. Je nutné utvárať mechanizmy, respektíve podporovať procedúry pre vyššiu účasť občanov na vláde a verejnej správe a tak obohatiť formy súčasnej zastupiteľskej demokracie o formy priamej demokracie. To prináša so sebou zvýšenie eticko-axiologických požiadaviek, prehodnotiť a znovu rozvinúť zmluvný vzťah medzi vládou a občanmi a premietnuť ho do konkrétneho politického systému. Takýmto spôsobom predkladateľka chápe problém, že sloboda jednotlivca sa stavia do svetla požiadavky, nielen

priestoru na konanie, ale aj zmeny sociálnej klímy kde občan prežíva slobodu a učí sa ju uplatniť i v privátnom živote, kde sa z demokracie stáva i dôležitá osobná hodnota. To súvisí bezpochyby i s axiologickým rozmerom slobody, respektíve problému tolerancie vo väzbe na princíp pluralizmu, v danom prípade autorka poukazuje na pojem neopluralizmu (s. 89 - 97).

Práca formálne splňa nároky kladené na vedeckú prácu. Autorka vie zobrazit' teoretický problém a prepojiť ho na praktické otázky súčasného spoločenského a politického života. Zodpovedá tomu i zoznam, literatúry, ktorý síce nie je štruktúrovaný, ale dostatočne preukazný, pretože v ňom nechýbajú okrem klasikov politickej etiky (Locke, Kant, Constant), ale sú prítomní i moderní autori, ako Marcuse, Fromm, Dworkin, Beck, Bauman, Baudrillard, Fukuyama, Etzioni a ďalší.

Záver

Predkladaná habilitačná práca Etické aspekty demokracie (Etyczne aspekty demokracji) Dr. lic. phil. mgrlic. Joanny Mysony Byrskej predstavuje súhrn doterajšej odbornej a vedeckej práce menovanej autorky, ktorá v oblasti sociálnej etiky a etiky politiky zvyrazňuje nový horizont demokracie, resp. slobody v demokracii a to aj vzhľadom na súčasné problémy spoločnosti. Aktuálnosť problematiky je zvyraznená v tom, že konfrontuje vyspelé demokratické prostredie (Spolková republika Nemecko) s prostredím demokracie v postkomunistických krajinách. Práca je dobrým východiskom pre ďalší rozvoj bádateľskej činnosti menovanej a súčasne zárukou pre kvalitnú vedecko-pedagogickú prax vysokoškolského učiteľa. Že ide o autorku vedecky a odborne dobre pripravenú svedčí aj zameranie habilitačnej prednášky, „Nové hodnoty v magickom svete konzumpcie podľa Jeana Baudrillarda a Georgea Ritzera“.

Vzhľadom na hore uvedené **odporúčam** aby Dr. lic. phil. mgrlic. Joanny Mysony Byrskej bol, po úspešnej obhajobe docentskej práce Etické aspekty demokracie (Etyczne aspekty demokracji) a prednesení habilitačnej prednášky, udelený vedecko-pedagogický titul „docent“ z odboru 2.1.5 Etika.

V Nitre

18.01.2013

.....
Prof. PhDr. Cyril Diatka, CSc.